

*Макаренков О. Л.,
доктор юридичних наук, професор,
провідний науковий співробітник Науково-дослідної частини
Запорізького національного університету*

ОЦІНКА І КОМПЕНСАЦІЯ ЗБИТКІВ, ЗАВДАНИХ УКРАЇНІ ЗБРОЙНОЮ АГРЕСІЄЮ: КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ

Анотація. У статті досліджено організаційно-правовий механізм оцінки і компенсації збитків, завданих Україні збройною агресією. Визначено його як кореляції між науково-обґрунтованими оцінками збитків і законодавчими нормами з практиками правозастосування їхньої компенсації. Аудит збитків відбувається, відповідно до затверджених методик, за наслідком факту руйнувань, підтвердженого матеріалами юрисдикційного провадження. Ці дані вимагають узагальнення на відповідній цифровій платформі, що дозволяє їх використовувати для залучення і використання коштів на відновлення, згідно з принципами транспарентності, добросовісності і верховенства права, замість корупції і свавільної дискреції посадових осіб публічної влади. Встановлено, що різні предмети взаємовідносин людей в сферах приватних і публічних підприємств, екологічної політики, культурної спадщини, виробництва продукції для сил оборони та інших зумовлюють диференціацію правил для їхньої поведінки. Єдиним для них усіх є причина понесених втрат і потреба у компенсації збитків. Наголошено, що проблема компенсації величезних обсягів збитків примножується широким діапазоном сфер соціального життя, на які вони вплинули. Потреба компенсації збитків від війни вимагає комплексного підходу до створення релевантних проблемі системі матеріально-правових і процедурних норм. Їхня узгодженість, точність, повнота та інші параметри якості можливі в межах єдиного кодифікованого акту. Така форма систематизації свідчення інституціоналізації ефективного правозастосування, що означає повоєнну відбудову добросовісних економічних відносин і детермінацію заснованого на них сталого розвитку. Цілком доцільним може виглядати необхідність фіксації превалювання його норм над іншими нормами одного порядку юридичної сили. Конкретні результати відновлення економіки внаслідок застосування зазначеного кодексу мають відобразитися на е-платформі. Визначено, що базовими положеннями загальної частини кодексу стануть преамбула, тематичні норми-дефініції, норми-цілі і норми-принципи, зокрема «принцип верховенства права», «усталеного антропомірного розвитку» тощо. Особлива частина Кодексу міститиме розділи про майнові і адміністративні відносини з питань відновлення втрат економіки України від війни

Ключові слова: відновлення, війна, економіка, законодавство, збитки, злочин, кодекс, компенсація, право.

Постановка проблеми. Повоєнне відновлення означає систему активних дій з усунення завданих війною руйнувань за рахунок доступних і залучення нових ресурсів в межах організаційно-правових форм кооперації, інвестування, публічних закупівель та суміжних сфер. Відбудова економіки України

спирається на стандарти права і політики, фінанси і цифрові рішення, а також на іншу підтримку від європейських партнерів, беручи до уваги тісні географічні, історичні, цивілізаційні зв'язки з ними та десятиріччя цілеспрямованої інтеграції власної правової системи у ЄС. Відновлення передбачає, що чинники, які призвели до війни та зумовлених нею втрат, елімінуються із законодавчих, судових і адміністративних практик, нейтралізуючи архаїчні елементи у комерційній діяльності, державних нормативних актах, корупційних ризиках та пов'язаних із ними проблемах.

Гіпотеза у тому, що схема організаційно-правової моделі повоєнного відновлення економіки України являє собою систему зв'язків юридичного та управлінського змісту, сукупна дія яких практично дозволяє забезпечити належним чином компенсувати понесені внаслідок війни втрати, чим зміцнити економічні інтереси нації під час та після завершення війни із зовнішнім агресором. Функціонально це механізм, який спирається на інструменти науково-обґрунтованих положень законодавства, правозастосування, виконання конструктивно-пасіонарної волі у владних відносинах, наказування-підпорядкування у рамках вчасно відкоригованих планів економічного відновлення, де залучаються кошти приватних, державних та міжнародних фондів, отримується максимальний економічний ефект на засадах верховенства права, стандартів низьковуглецевого та сталого розвитку. Фінансові стимули, включаючи податкові пільги та гранти, є важливими для подолання існуючих бар'єрів, таких як обмежені знання зацікавлених сторін та регуляторні обмеження, а також для прискорення інтеграції практик зеленого будівництва [1, с. 211].

Мета статті – визначити концепцію організаційно-правового механізму оцінки і компенсації збитків, завданих Україні збройною агресією.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У працях вітчизняних та зарубіжних вчених проблематика подолання наслідків від зовнішньої збройної агресії дуже актуальна. Серед них Василюшин С., Канцедал Н., Лега О., які дослідили облік як інструмент формування експертної оцінки збитків українських підприємств в умовах війни; Волосюк М. – державну політику забезпечення місцевого економічного розвитку; Заболотнюк І. – військово-технічну допомогу США Україні у роки російсько-української війни; Олійник А. В. – кодифікацію законодавства; Панченко В. – державне управління процесами евакуації та релокації бізнесу; Півненко О. – державна політика подолання наслідків воєнних дій в Україні; Ромхані Б., Білько А. – оцінки економічних втрат України від війни; Шевченко Д. – систе-

му розвитку та державного регулювання людського капіталу; Cazzolla Gatti R., Cort'es Lobos R., Torresani M., Rocchini D. – систему раннього попередження втрат лісів в Україні під час війни; Neves Lousada S., Delehan S., Khorolskyi A., Figueiredo A. – енергетичну стійкість будівельної галузі в Україні; та ін. Водночас порушені у цій роботі питання виявились розкритими не повністю, що актуалізує її виконання.

Основний зміст роботи. Триваюча зі спроб захопити український острів Тузла восени 2003 р. зовнішня гібридна збройна агресія, яка з 2014 р. стала відкритою і з 2022 повномасштабною, сукупно з масштабними незаконним збагаченням та іншою кримінальною корупцією, службовими та економічними злочинами зумовили зростання кошторису на відновлення верховенства права і відбудову суттєво зруйнованої економіки України. Тривалий строк деструктивної дії цих чинників перетворили це на кризу, як усталену характеристику якості соціально-правового буття, що потребує належного вирішення за допомогою організаційно-правових дій, зміст яких перш за все стосується інвентаризації і компенсації збитків, завданих війною.

Кількісні показники втрат демонструють тенденцію кратного зростання у 2,29 рази з \$349 млрд у 2022 р. до 800 млрд на кінець 2025 р., за оцінками МВФ та ЄС [2]. За період 2014-2023 років війна спричинила втрату номінального ВВП за паритетом купівельної спроможності в розмірі \$1,1

трлн [3, с. 40]. Окремі сектори, такі як аграрний, будівельний та торговий, демонструють здатність до відновлення завдяки державній підтримці та внутрішній міграції бізнесу. Відновлення економіки вимагає державної підтримки через розвиток інфраструктури, створення спеціальних економічних зон та впровадження механізмів страхування ризиків для підприємств. Додаткові інвестиції у соціальну інфраструктуру та підтримка підприємств у постраждалих регіонах можуть сприяти зменшенню територіальних диспропорцій та відновленню економічної активності на національному рівні [4, с. 348-349]. Своєчасні організаційно-правові заходи з перерозподілу наявних ресурсів на відновлення конкретного матеріального активу залежить від достовірних даних про аудит матеріальних збитків і шкоди, завданих з 19.02.2014 діями зовнішнього військового агресора. Він здійснюється за правилами відповідного Порядку від 20.03.2022 та розроблених на його основі методик профільним міністерствами, наприклад, методика Мін. зах. довкілля та природ. рес. від 04.04.2022 [5] (табл. 1) [6].

Комісія ООН дійшла висновку, що влада РФ: вчиняє злочини проти людяності у вигляді вбивств, військові злочини у вигляді навмисного завдання ударів по цивільному населенню і цивільним об'єктам і нелюдському поводженню, а також відповідні порушення прав людини; завдає жертвам гострого душевного болю і страждань, що є нелюдським поводженням, військовим злочином, порушенням прав людини (п. 81, 80) [15, с. 20].

Таблиця 1

Дані про втрати України від агресії РФ за 2014-2025 роки

№	Вид втрат	Оцінки втрат
1	2	3
1	людські втрати та пов'язані з ними соціальні витрати	вбиті цивільні особи – 18576 з 2014 р. (за період 24.02.2022–31.01.2026: з них 15172 і поранені цивільні особи – 41378) [7, с. 3]; 6,37 млн людей проживають на потенційно небезпечних територіях [8, с. 4];
2	економічні втрати, пов'язані з людськими втратами	втрати людського капіталу ≈3,6% до 2035 р. (0,9% через втрати у навчанні та 2,7% через втрати навичок працівників). Ефект буде тривати ≈35 р. і зменшиться до останньої групи, яка вийде на пенсію з робочої сили у віці 65 р. у 2085 р. [9, с. 149]; ≈7,1 млн українців можуть опинитися за межею бідності, а ще 3,7 мільйона наблизяться до неї [10, с. 11]
3	військові втрати і втрати, пов'язані із забезпеченням публічної безпеки і порядку, протидії злочинності, забезпеченням безпеки дорожнього руху, забезпеченням недоторканності державного кордону та охорони суверенних прав України в її прилеглий зоні та виключній (морській) економічній зоні, здійснення пропуску через державний кордон, захистом населення і територій від надзвичайних ситуацій, бойовими діями	55 000 військових загинуло на полі бою [11]; ≈7 000 полонених [12]; За даними CSIS, за період лютий 2022 – грудень 2025 сукупна кількість вбитих, поранених і зниклих безвісти воїнів Українських сил, ймовірно, складає ≈500-600 тис осіб, з яких ≈100-140 тис. осіб загинули [13]; 105 рятувальників загинули та 502 працівники ДСНС отримали поранення [14]; коментар військових РФ: «Попереджаємо всі спецслужби, які займаються ліквідацією наслідків [нападів]. Ви будете пріоритетною метою. Гарантовано» (п. 32) [15, с. 10]
4	соціальний захист ветеранів війни	≈50,5 млрд – витрати державного бюджету на фінансування ветеранської політики 2023–2026; 1,56 млн з офіційним статусом ветеранів війни [16, с. 6].
5	втрати об'єктів громадських будівель і житлово-комунального господарства	прямі фізичні збитки житлу та інфраструктурі країни сягнули близько \$176 млрд [17]; 13% фонду житла втрачено: зруйновано / пошкоджено понад 236 000 будівель [2; 18]; ≈2,5 мільйона сімей в Україні без належного житла [18]; чванливий коментар військових РФ: «Ми спалили ще один будинок» та зневажливе емоذجі (п. 24) [15, с. 8]
6	шкода, завдана земельним ресурсам	У 2023-2024 роках було розміновано 329 тис. гектарів сільськогосподарських угідь, що становить ≈9,7% від загальної площі земель, які потребують очищення від вибухо-небезпечних предметів [19, с. 15]; ≈1 189,6 млрд – збитки від засмічення та забруднення ґрунтів; 139 тис. км ² (13,9 млн га) – потенційно замінована територія (~23 % площі України); 174 тис. км ² (17,4 млн га) зазнали впливу інтенсивних бойових дій [8, с. 4]; ≈1,29 трлн – шкода ґрунтам [20]
7	шкода, завдана атмосферному повітрю	≈967 млрд – шкода атмосферному повітрю [20]
8	втрати надр	\$350 млрд – надра захоплених територіях [21]
9	втрати лісового фонду	405 тис. га лісів потребують розмінування [22]
10	збитки, завдані водним ресурсам	≈117,8 млрд – забруднення та засмічення водних ресурсів [20]
11	збитки, завдані природно-заповідному фонду	≈3,63 трлн – руйнування територій природно-заповідного фонду [20]

1	2	3
12	втрати інфраструктури транспорту, інфраструктури (зокрема фізичної) електронних комунікаційних мереж	Пошкоджено / знищено: 686 об'єктів портової інфраструктури, ≈24 тисячі об'єктів Укрзалізниці, 150 цивільних суден [23]; коментар військових рф: «Всі об'єкти критичної інфраструктури є законною метою» (п. 34); «Мінус одна вітряна турбіна ...» (п. 36) [15, с. 10] Інформаційно-телекомунікаційні технології значно поруйновані, зросли кіберзагрози, наприклад, масштабна кібератака на «Київстар» 12.12.2023. Однак, ІКТ демонструє навіть в умовах війни конкурентоспроможність сектору, його здатність до інновацій, центральну роль у підтриманні інвестиціями відновленні та розвитку України, наприклад, у 2023 ІКТ зріс майже вдвічі порівняно з 2022 р. [24, с. 13]
13	втрати енергетичної інфраструктури	Десятки млрд грн й впродовж 2026 р. до 6% дефіциту електроенергії зі скороченням зростання ВВП на 0,4 [25]; у пікові періоди втрати доступної генеруючої потужності сягали до 40% від обсягу фактичного споживання електроенергії. Протягом лютого імпорту електроенергії зріс майже вдвічі порівняно з початком січня, а щоденні обсяги імпорту сягали близько 50 тис. МВт-год, що становить майже 20% добового споживання електричної енергії в Україні [26]; мільйони людей опинилися в умовах тривалого відключення опалення, води і/або електроенергії взимку [18; 2]; заява військових рф: «Підстанції повністю знищуються, завдається максимальна шкода. Зона удару розшириться вздовж кордонів регіону, кількість збільшиться в кілька разів» (п. 16) [15, с. 6]
14	втрати культурної спадщини	1553 пам'яток культурної спадщини та 2388 об'єктів культурної інфраструктури (з них 481 – знищені) [27]
15	економічні втрати підприємств, втрати установ та організацій, у т. ч. оборонно-промислового комплексу	Сотні млрд доларів США
16	шкода, завдана особистим селянським господарствам та/або фермерським господарствам, що зареєстровані як фізичні особи – підприємці	9,85 млн га недоступні с/г землі у 10 регіонах; \$11 млрд – щорічні втрати ВВП; \$1,1 млрд – недоотримані податкові надходження; 191 аграрій загинув (02.2022–02.2025) [8, с. 4];

Відповідальними за облік матеріальних збитків, завданих злочинними діями військових рф на території України і/або проти цінностей, які охороняються правовою системою України, залишаються муніципальна влада, обласні та Київська міська держадміністрації (на період воєнного стану – військові адміністрації) й органи кримінальної юстиції. Шкода військовому майну або у місцях ведення бойових дій органи управління військами, зокрема й Державна прикордонна служба України, яка належать до числа інших військових формувань, утворених відповідно до законів України [28], обліковують збитки, складаючи рапорти й акти за наслідками службового розслідування, а також довідки про обставини пошкодження/знищення майна.

Відшкодування збитків, зокрема й завданих українським підприємствам внаслідок збройної агресії рф, вимагає належної організації бухгалтерського обліку (інвентаризаційні дані, первинні документи, договори постачання та монтажу обладнання тощо), візуальних доказів (фото, відео), даних з відкритих джерел; свідчень, які можуть підтвердити стан майна, його місцезнаходження або спосіб використання до моменту знищення чи втрати; документальної фіксації витрат на пошук персоналу, заміну обладнання, або інші операційні втрати, що виникли внаслідок бойових дій; юридично обґрунтованої і добросовісної експертної підтримки визначення вартості втраченого, відповідно до міжнародних стандартів оцінки (економічної, товарознавчої); нормативно врегульованої інституційної підтримки публічної влади [29, с. 49]. Наприклад, втрати лісів в Україні під час війни за даними супутникових знімків у поєднанні з машинним навчанням за алгоритмом «Random Forest» становлять 807,56 км² та 771,81 км² у 2022 та 2023 роках відповідно [30, с. 8]. Збитки відображаються в Реєстрі обліку всіх прийнятних заяв про відшкодування збитків, втрат чи шкоди, завданих внаслідок агресії російської федерації в Україні або проти України (RD4U), які подаються в електронному вигляді через веб-портал «Дія» [31].

Наразі під час війни організаційно-правовий механізм таких компенсацій доволі тривалий, виснажливий, не завжди успішний і/або добросовісний. У період повоєнної відбудови дистрибутивні та атрибутивні контексти мають виходити на перший план, а екстрактивні та регулятивні мають бути підпорядкованими їм [32, с. 126]. Усунення дисфункції і недобросовісності з організаційно-правового механізму відновлення матеріальних активів після завершення війни передбачає відображення суттєвих дивергентних рис природи цих активів матеріальному і процесуальному законодавстві на засадах верховенства права: рівності громадян у доступі до фінансових, організаційних та інших ресурсів; справедливості; пріоритету прав людини тощо. Критична маса таких рис формує унікальні якості об'єктів відновлення, що лягли в основу класифікації збитків від війни і, відповідно, складають основу предмету правового регулювання зазначеного законодавства. Ці об'єкти єднаються метою компенсувати збитки з можливістю їхнього відновлення. Встановлений масштаб втрат сукупно з відсутністю релевантного досвіду тематичного правотворення і правозастосування означає їхню нову якість, прийнятну для належного вирішення поставлених завдань в межах окресленої мети, що вимагає наукового пізнання, деталізації і формально-юридичного відображення його результатів у змістовно інноваційних рішеннях. Їхня кодифікація у вигляді «Кодексу повоєнного відновлення економіки» (Post-War Economic Reconstruction Code) і посилення ресурсами цифрових технологій сприятиме практичній ефективності норм права. «У сучасних умовах розвитку законодавства України кодифікація відіграє ключову роль у впорядкуванні норм права, усуненні дублювання та правових колізій, а також створенні єдиних підходів до регулювання суспільних відносин. ... Міжгалузєва кодифікація є перспективним напрямом розвитку національного законодавства. Включення до міжгалузєвих кодексів норм вітчизняного права, положень актів ЄС та міжнародного права сприятиме гармонізації законодавства України з європейськими стандартами,

підвищенню його ефективності у контексті євроінтеграції та усуненню правових колізій національного, європейського та міжнародного рівнів» [33, с. 224, 221].

Іноваційність норм пропонованого Кодексу у регулюванні усього багатоманіття цивільних, адміністративних, юрисдикційних та інших правових відносин із встановлення і компенсації матеріального збитку від війни. Його положення мають відображати сформовані впродовж десятиліть численні рекомендації Європейського Суду з прав людини щодо якості законодавства та його трансформацій в напрямі забезпечення антроповимірних конституційних цінностей. Це дозволить мінімізувати корумповані схеми розподілу матеріальних ресурсів, управлінські порушення публічного інтересу, некомпетентність, бюрократичну кон'юнктурність, зловживання, недбалість, підкупи, нечесну конкуренцію, обман, не виправдано низькі заробітні плати, економічне споживацтво та інше, що сприяло послабленню національної безпеки. У разі якщо повоєнна Україна допустить «непередбачуваність економічного розвитку, неспроможність забезпечити правила гри, придатні для іноземного бізнесу, а також поглиблення корупції, урядову турбулентність і політичні кризи» [34, с. 54, 76], продовжить ігнорувати рекомендації щодо виправлення вад у законодавстві, порушень верховенства права, проблеми з корупцією, тоді план з відновлення завершиться фіаско і дискредитацією серед партнерів. Наприклад, відсутність довіри до добросовісності використання коштів призвела до прямого аудиту іноземцями усіх операцій з витрат коштів, які вони виділяють в межах проектів підтримки України – «Датська модель підтримки України», яку наслідує Канада, а також до самостійного адміністрування навіть процесів закупівлі за ці кошти у «Чеській моделі». Спроможність законодавчих процедур забезпечити верховенство права на практиці формує довіру в інвесторів.

Серед іноваційних компонентів економічного, організаційного та правового механізмів реалізації державної політики у сфері подолання наслідків воєнних дій є створення центрального координаційного органу, регіональні координаційні центри, механізм розподілу фінансових ресурсів, планування та управління проектами, підготовку та навчання кадрів, моніторинг та оцінку, громадську участь і комунікацію [35, с. 183]. Реалізація кодифікованих норм про відновлення України вбачається позитивною через управлінські рішення, які спираються на стимули у залученні потрібних ресурсів, зокрема для відновлення промислових активів, лісів, родючості ґрунтів, прибирання сміття тощо. Примус прийнятний для низки процедур комплаєнс-менеджменту у цих сферах, але його домінування над заохоченням дасть тільки фрагментарний ефект, переслідують економічний інтерес і/або потішить схильність до свавілля окремих осіб, не сприятиме задоволенню інтересів Української нації. Наприклад, дискримінаційні поняття, експлуатаційні мотиви і недостатня плата виконавцям роботи в проекті «Армія відновлення» виглядають неконституційними і архаїчними, що відтворює соціально деструктивний досвід відносин довоєнних часів, де бракує правил забезпечення вільного розвитку всіх через вільний розвиток кожного.

Ключовими також залишаються функції публічної адміністрації з виваженого прогнозування, «що дозволяє визначити віддалені перспективи економічного розвитку і обґрунтувати їх вплив на вдосконалення механізму його забезпечення в умовах війни та повоєнної відбудови» [32, с. 115]. На цьому має

бути засноване планування повоєнного відновлення України. Його оптимістичний варіант у залученні потрібних коштів та їх добросовісному освоєнні в межах 1-5 років. Водночас реалістичнішим виглядають довші строки 1-10 років, коли внаслідок системи послідовних організаційних і правових заходів можливе відновлення суверенітету України на всій 603 628 км² її території. Песимістичний варіант залучення фінансових, матеріальних, трудових та інших ресурсів для повноцінного повоєнного відновлення на всій території України виходить далеко за межі 10 років. Він відображає вплив вже не стільки наслідків війни, корупції та інших злочинів, скільки неспроможність організаційно-правових механізмів використовувати потенціал людських чеснот в адекватному реагуванні інструментами законодавства, правозастосування і управління на зовнішні глобальні і внутрішні виклики розвитку. Строк покриття втрат, детермінованих втраченого людського капіталу, складатиме до 50 років.

Висновки. Отже, концепція організаційно-правового механізму оцінки і компенсації збитків, завданих Україні збройною агресією, є кореляціями між науково-обґрунтованими оцінками збитків і законодавчими нормами з практиками правозастосування їхньої компенсації. Аудит збитків відбувається, відповідно до законодавчо затверджених методик, за наслідком факту руйнувань, підтвердженого матеріалами кримінального і адміністративного провадження. Ці дані вимагають узагальнення на відповідній цифровій платформі, що дозволяє їх використовувати для залучення і використання коштів на відновлення, згідно з принципами транспарентності, добросовісності і верховенства права, замість корупції і свавільної дискреції посадових осіб публічної влади. Різні предмети взаємовідносин людей в сферах приватних і публічних підприємств, екологічної політики, культурної спадщини, виробництва продукції для сил оборони та інших зумовлюють диференціацію правил для їхньої поведінки. Єдиним для них усіх є причина понесених втрат і потреба у компенсації.

Проблема компенсації величезних обсягів збитків примножується широким діапазоном секторів економіки та інших сфер соціального життя, на які вони вплинули. Її вирішення знаходиться за межами спрощеного та неякісного законодавства. Неefективними є ті законодавчі норми, які раніше виявили низьку якість регулятивного впливу на поведінку людей, сприяли корупції. Потреба компенсації цих збитків вимагає комплексного підходу до створення релевантних проблемі системі матеріально-правових і процедурних норм. Їхня узгодженість, точність, повнота та інші параметри якості можливі в межах єдиного кодифікованого акту – «Кодексу повоєнного відновлення економіки». Така форма систематизації свідчення інституціоналізації ефективного правозастосування, де вірне відображення правових смислів загальнообов'язкових нормативних положень у правовій реальності означає повоєнну відбудову добросовісних економічних відносин і детермінацію заснованого на них сталого розвитку. Цілком доцільним може виглядати необхідність фіксації превалювання його норм над будь-якими вимогами інших законодавчих актів в межах одного порядку юридичної сили. З цією метою на період відновлення втраченого у війні економічного потенціалу треба доповнити дві статті Конституції України такими положеннями: 1) стаття 13 після слова «спрямованість» доповнюється словами «, пріоритетне, без утиску прав і свобод громадянина, застосування права для повоєнного відновлення»; 2) стаття 16

після слова «народу» – «повноцінне повоєнне відновлення економіки України». Конкретні результати відновлення економіки внаслідок застосування цього кодексу мають відображатися на е-платформі. Базовими нормами загальної частини кодексу стануть преамбула, тематичні норми-дефініції, норми-цілі і норми-принципи, зокрема «принцип верховенства права», «усталеного антропомірного розвитку» тощо.

Особлива частина Кодексу міститиме розділи про майнові і адміністративні відносини з питань відновлення втрат економіки України від війни. Глави розділу про майнові потреби створюються за предметами правового регулювання в конкретних галузях підприємництва: виробництва за групами товарів; енергетики; проектування і будівництва житлових, промислових та інфраструктурних об'єктів; логістики; інформаційно-комунікаційних систем тощо. Структура адміністративно-правового розділу поділятиметься за напрямками функцій публічної влади в економіці, екології, культурної спадщини, соціального забезпечення тощо. До них додаються розділи з процедурними нормами відносно порядку проектування відновлення, залучення і витрачання фінансування для цього; стягнення з військового агресора сум збитків в міжнародних комерційних та інвестиційних арбітражах, а також в інших юрисдикціях; комплайнсу з нормативним регулюванням ЄС, до якого інтегрується Україна. Правозастосування положень Кодексу і корелюючої із ним законодавчої бази може розвиватися за результатами рекомендацій на підставі аналітичних звітів (щомісячних і щорічних) про вітчизняні практики повоєнного відновлення економіки на рівнях окремих галузей, організації та їхніх підрозділів, а також про релевантний зарубіжний досвід, що сукупно найбільшою мірою дозволяють задовольняти національні економічні інтереси.

Література:

1. Neves Lousada, S. A., Delehan, S., Khorolskyi, A., Figueiredo, A. Energy sustainability of construction industry in Ukraine: awareness, actions, and barriers. *Bitácora Urbano Territorial*. 2025. Vol. 35:2. P. 199–212. DOI: 10.15446/bitacora.v35n2.120167
2. Rapid Damage and Needs Assessments (RDNA 1-5) and Ukraine prosperity plan. World Bank, the EU and the UN. 2022–2025. URL: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2025/02/25/updated-ukraine-recovery-and-reconstruction-needs-assessment-released>
3. Ромхані Б., Білько А. Оцінка економічних втрат від війни (Україна у 2014–2023 рр.): метод синтетичного контролю. *Економіка України*. 2025. Т. 68. № 10(767). С. 25–42. URL: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2025.10.025>
4. Панченко В. А. Державне управління процесами евакуації та релокації бізнесу. Дис. зі спец. 25.00.02 «механізми держ. упр.» доктора наук з держ. упр. Житомир. ДУ «Житомир. політехніка». 2024. 396 с.
5. Методика визначення розміру шкоди, завданої землі, ґрунтам внаслідок надзвичайних ситуацій та/або збройної агресії та бойових дій під час дії воєнного стану, затв. наказом Мін. захисту довкілля та прир. рес. України 04.04.2022. №167. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0406-22#Text>
6. Порядок визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії російської федерації: затв. пост. КМУ від 20.03.2022. № 326. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/326-2022-%D0%BF#Text>
7. Protection of Civilians in Armed Conflict – January 2026. 7 p. UN. URL: <https://ukraine.ohchr.org/en/reports/protection-of-civilians>
8. Звіт про результати аудиту діяльності «Гуманітарне розмінування земель с/г призначення в Україні: відновлення безпеки та с/г виробництва»: затв. ріш. Рахункової палати України 26.08.2025 № 21-2. 113 с.
9. Шевченко Д. В. Система розвитку та державного регулювання людського капіталу в умовах трансформаційних змін. Дис. спец. «соціальні та поведінкові науки» доктора філософії. Хмельницький. ХНУ. 2025. 275 с.
10. Пріоритети та виклики політики безбар'єрності: аналітичні матеріали до розробки Плану заходів на 2025–2026 роки з реал. Нац. стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні. Київ: НІСД. 2024. 136 с.
11. Олійник Т. Зеленьський: В Україні офіційно на полі бою загинуло 55 000 військових. *Українська правда*. 04.02.2026. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2026/02/04/8019481/>
12. Зеленьський назвав кількість українських полонених, яких утримує росія. *Радіо Свобода*. 14.02.2026. URL: www.radiosvoboda.org/a/news-33678474.html
13. Глущенко О. Росія у війні втратила 1,2 млн військових – CSIS. 28.01.2026. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2026/01/28/8018210/>
14. Михайлов Д. Від початку повномасштабної війни загинули понад 100 рятувальників – ДСНС. Суспільне. Новини. 24.06.2025. URL: <https://susplne.media/1050615-vid-pocatku>
15. Report of the Independent International Commission of Inquiry on Ukraine to the UN General Assembly (A/80/497) on 21.10.2025. 17 p.
16. On the Road to Recovery: Addressing Ukraine's Transport Labor Shortages. The World Bank. Washington. 2025. 71 p.
17. Славінська В. ПІРООН допомогла Україні розчистити мільйон тонн воєнних завалів. 11.02.2026. LIGA.net. URL: <https://biz.liga.net/ua/all/all/novosti/proon-dopomohla-ukraini-rozchystyty-milyon-tonn-voiennykh-zavaliv-za-ves-chas>
18. UNHCR in Ukraine. Reports and Publication since 1994. URL: <https://www.unhcr.org/ua/en/publications>
19. Рибалко К. В. Механізми публічного управління землями сільськогосподарського призначення. Дис. спец. 281 «публ. упр. та адмініст.» доктора філософії. Харків. ХНУ ім. В.Н. Каразіна. 2025. 262 с.
20. Російська агресія вже спричинила екологічні руйнування в Україні більше 6 трлн грн. Держекоінспекція. 04.12.2025. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail/6fab61dd-28e9-4b18-8b22-ef06f10498a2?lang>
21. Тарасовський Ю. На окупованих територіях знаходиться критичних ресурсів на \$350 млрд. *Forbes Ukraine*. 23.02.2025. URL: <https://forbes.ua/news/na-okupovanikh-teritoriyakh-znakhodyatsya-kritichnikh-resursiv-na-350-mlrd-sviridenko-23022025-27433>
22. Цього року на Київщині розмінують 45 га лісів. 12.01.2026. Держ. спеціаліз. госп. під-во «Ліси України». URL: <https://e-forest.gov.ua/tsoho-roku-na-kyivshchyni-zavdiaky-tsentr>
23. Логістика під час війни – це сектор безпеки та обороноздатності держави. Мін. розв. громад та територій. 12.02.2026. URL: <https://mindev.gov.ua/news/>
24. Ukraine Digital Development Country Profile. ITU. May 2025. 85 p. URL: <https://www.itu.int/en/ITU-D/Pages/default.aspx>
25. Інфляційний звіт, січень 2026 р. Національний банк України. 05.02.2026. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/>
26. Рішення Регулятора дозволило скоротити тривалість відключень електроенергії. 11.02.2026. URL: <https://www.nerc.gov.ua/news/>
27. Внаслідок повномасштабного російського вторгнення в Україні зруйновано / пошкоджено 1553 пам'ятки культурної спадщини. Апарат ВРУ. 01.09.2025. URL: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/265523.html
28. Постанова колегії суддів Першої СП ККС ВС від 12.08.2025 у справі № 576/3421/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/129526592>
29. Васишин С. І., Канцедал Н. А., Лега О. В. Облік як інструмент формування експертної оцінки збитків українських підприємств в умовах війни. *Вісник ПДАУ. ЕУФ*. 2025. Вип. 3. С. 43–52. 10.32782/pdau.eco.2025.3.6

30. Cazzolla Gatti, R., Cort'es Lobos, R. B., Torresani, M., Rocchini, D. An early warning system based on machine learning detects huge forest loss in Ukraine during the war. *Global Ecology and Conservation*. 2025. V. 58. P. 1–11. DOI: [org/10.1016/j.gecco.2025.e03427](https://doi.org/10.1016/j.gecco.2025.e03427)
31. Enlarged Partial Agreement on the Register of Damage Caused by the Aggression of the Russian Federation against Ukraine: Resolution CM/Res(2023)3. The Council of Europe. May 12, 2023. URL: <https://rd4u.coe.int/uk/documents>
32. Волосяк М. В. Державна регіональна політика забезпечення місцевого економічного розвитку. Дис. зі спец. 08.00.03 «економіка та упр. нац. госп.» доктора економ. наук. Тернопіль. ЗУНУ. 2024. 568 с.
33. Олійник А. В. Кодифікація законодавства: порівняльно-правове дослідження. Дис. зі спец. 08 «Право» доктора філософії. Харків. 2025. 273 с.
34. Заболотнюк І. О. Військово-технічна допомога США Україні у роки російсько-української війни (2014-2024). Дис. зі спец. «іст. та археологія» доктора філософії. Львів. Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича. 2025. 229 с.
35. Півненко О. С. Механізми реалізації державної політики подолання наслідків воєнних дій в Україні. Дис. зі спец. 25.00.05 «держ. упр. у сф. держ. безп. та ох. гром. поряд.» к. н. з держ. упр. Житомир. 2024. 214 с.

Makarenkov O. Assessment and Compensation for Damage Inflicted upon Ukraine by Armed Aggression: Conceptualizing the Organizational-Legal Mechanism

Summary. The article reveals the organizational and legal mechanism for the assessment and compensation of damage inflicted upon Ukraine as a result of armed aggression. This mechanism is defined as the correlation between scientifically substantiated damage assessments, legislative norms, and law enforcement practices relating to their compensation. The audit of damage is conducted in accordance with legislatively approved methodologies, based on the fact of destruction confirmed by materials from criminal and administrative proceedings. These data require systematization on an appropriate digital platform, enabling their use for the attraction and allocation of recovery funds in compliance with the principles of transparency, integrity, and the rule of law, as opposed to corruption and arbitrary discretion by public officials. It is established

that the diversity of social relations in the spheres of private and public enterprises, environmental policy, cultural heritage, the production of goods for defense forces, and other sectors necessitates differentiated rules of conduct. What is common to all of them is the cause of the losses incurred and the need for their compensation. It is emphasized that the problem of compensating the vast scale of damage is compounded by the broad range of social spheres affected. Its resolution lies beyond the scope of simplified or low-quality legislation. Legislative norms that previously demonstrated weak regulatory impact on human behavior and contributed to corruption are deemed ineffective. The need to compensate for war-related damage requires a comprehensive approach to the development of a system of substantive and procedural norms relevant to the issue. Their coherence, precision, completeness, and other qualitative parameters can be ensured within a single codified act. Such a form of systematization would signify the institutionalization of effective law enforcement, wherein the accurate reflection of the legal meanings of generally binding normative provisions in legal reality would result in the post-war reconstruction of integrity-based economic relations and the determination of sustainable development grounded therein. It appears entirely appropriate to establish the primacy of this codified act over the requirements of other legislative acts of equal legal force. To this end, for the period of restoring the economic potential lost due to the war, constitutional provisions should be supplemented by norms on the priority application of law for post-war reconstruction, without infringing upon citizens' rights and freedoms. Concrete results of economic recovery resulting from the implementation of the Code should be reflected on an electronic platform. It is determined that the foundational provisions of the General Part of the Code should include a preamble, thematic definitional norms, norms-goals, and norms-principles, including, *inter alia*, the "principle of the rule of law" and the principle of "sustainable anthropocentric development." The Special Part of the Code would contain sections on property and administrative relations concerning the restoration of Ukraine's economic losses caused by the war.

Key words: recovery, war, economy, legislation, damage, crime, code, compensation, law.

Дата першого надходження статті до видання: 09.01.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 01.02.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 23.03.2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)